

THE DUEL IN THE FORMERLY ROMANIAN PRESS – FROM THRILLING TO TRIVIAL

Fănel Teodorașcu

Lecturer, PhD, "Danubius" University of Galați

Abstract: For the Romanian press in between the end of the XIX-th century and the years marking the beginning of the Second World War, the duel represented one of the subjects most easily sold. The newspapers of the time were frequently publishing articles regarding the origins of the duel of honor, but also the features of this type of fighting with the Americans, Germans, French, Hungarians, Romanians, etc. Over time, the public began to see the duel as a fact of daily occurrence. In this paper, the transition of the duel from the thrilling subject read with great interest to the news written in an ironic manner was grasped. In our approach, books and newspaper articles from the above mentioned period have been used.

Keywords: history of media, the interwar period, newspaper, duel.

Lupta de onoare

În perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XIX-lea și anii care au marcat începerea celui de-al doilea război mondial, *duelul*, ca subiect de presă, era foarte apreciat de către cititorii de ziare și de reviste din România. Numărul mare de articole despre „lupta de onoare” publicate în perioada precizată mai sus ar putea fi explicat de faptul că *duelul*, ca formă de căutare a adevărului, amintea publicului de cavalerii din alte vremuri, care își apărau onoarea *ținând într-o mână Evanghelia, iar în cealaltă spada*.¹ Au existat, însă, și publicații, *Furnica* numărându-se printre acestea, care ironizau *duelul* în paginile lor.

Într-un *cod al duelului*, scos la Craiova, în 1896, erau făcute precizările următoare: „*Duel* numim, în general, orice luptă cu arme omorâtoare între două persoane. În special, se numește

¹ Ion I. Nedelescu, *Codul onoarei și regulile duelului*, Cu o prefață de Gh. Cantacuzino, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, 1926, p. 12.

duel lupta între două persoane, cu arme omorâtoare și de același fel, pentru reparațiunea onoarei atinse, *sub condițiuni fixate*.”² Dacă nu avea loc după un *cod*, lupta nu se mai numea *duel*, ci *bătăie*.³

O definiția a *duelului* găsim și la Ion I. Nedelescu: „*Duelul este lupta de bună voie angajată, pe cale de provocățiune și acceptare a provocățiunii, între două persoane, de onorabilitate indiscutabilă și neîndoielnică, pentru satisfacerea unui interes, personal sau intim, ce se pretinde că a fost lezat printr-o ofensă, și se tranșează după reguli în prealabil statornicite sau fixate de tradițiunea luptelor de onoare*.”⁴ În România, *duelul* se desfășura într-o manieră diferită de ceea ce se întâmpla în alte țări. În Statele Unite ale Americii, de pildă, *duelul* nu se putea termina decât cu moartea unuia dintre dueliști.

Suștinătorii români ai *luptei de onoare* respingeau modelul american de duel, despre care spuneau că e *un joc pentru viață*. Într-un articol din *Realitatea ilustrată*, publicat în 1932, erau făcute următoarele precizări: „Duelul e obișnuit în America, mai ales în sudul și vestul Statelor Unite, cărora trebuie să le mai adăugăm orașul Washington, dar acesta numai incidental și anume pe vremea ședințelor Congresului. Și, lucru remarcabil, aproape toate duelurile [de] la Washington au avut loc între deputații sau senatorii din Sud și din Vest. Cu toate acestea, trebuie să facem o excepție în favoarea unuia din Statele din Vest, unde duelul de abia e cunoscut, Illinois-ul. Acolo, după spusele unui ziar din Chicago, n-ar fi fost decât un singur duel, care s-a petrecut pe la anul 1820.”⁵ Duelul american excludea, de la bun început, orice posibilitate de împăcare.⁶

Totuși, după cum se arată într-un text din 1937, se întâmpla uneori ca dueliștii să părăsească terenul de luptă cu gânduri prietenești: „Istoria Statelor Unite are capitele bizare, scrise cu sânge. Oameni de frunte au căzut jertfă pe altarul «onoarei», duelându-se pentru o insultă imaginară, pentru reputația unei femei sau pur și simplu pentru satisfacerea unui sentiment de răzbunare. În lupta pentru apărarea ideilor lor politice, bărbații de stat ajungeau adesea până la a ieși pe teren. O jumătate de duzină de dueluri s-au terminat prin doliuri naționale, iar în mai multe alte cazuri, condițiunile puse de acela care avea alegerea armelor erau

² I. Pleșoianu, O. Schachowski, *Duelul. Călăuza în chestiuni de onoare. Prelucrată după mai mulți autori*, Craiova, Librăria și tipografia „David J. Benvenisti”, 1896, p. 7.

³ Ibidem.

⁴ Ion I. Nedelescu, op.cit., p. 18.

⁵ Deteste, „Duelul în America”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 297, 6 octombrie 1932, p. 18.

⁶ I. Pleșoianu, O. Schachowski, op.cit., p. 51.

atât de ridicule, încât «chestiunea de onoare» se lichida fără vărsare de sânge. Tragicul se îmbina uneori cu comicul pe teren, transformând doi oameni ce se urau în buni prieteni.”⁷ Spre deosebire de ceea ce se întâmpla în Statele Unite ale Americii, în România, cele mai multe dintre dueluri se terminau cu un chef, unde cei doi *luptători* petreceau împreună.⁸

Chiar și la francezi se mai întâmpla ca duelurile să se încheie într-o notă veselă: „Domnul Laurent de la Barre discuta, într-o lojă, la operă. Domnul de Montreuil îl contrazicea. Discuția a devenit mai violentă. S-au schimbat cărțile de vizită, iar a doua zi adversarii s-au întâlnit la Bois de Vincennes. În momentul în care contele d’Enval de Malden a pronunțat cuvintele sacramentale: «Gata, domnilor!», o orchestră, invizibilă, a intonat primele măsuri din marșul din Faust. Martorii, uluiți, au ordonat oprirea luptei, în timp ce d[omnul] de Montreuil întreba cu privirea pe d[omnul] de la Barre. Acesta îi răspunse foarte calm: «E foarte simplu. Ați spus pretutindeni că mă veți ucide. N-am voit să mor fără să aud bucata mea favorită.» Martorii au izbucnit în râs, iar adversarii s-au împăcat.”⁹ Lucrurile stăteau cu totul altfel în Germania.

Obsesia germanilor pentru disciplină se făcea simțită chiar și în cazul duelului. Pentru exemplificare vom face apel la un fragment mai lung dintr-un articol publicat în 1932. Textul este, de fapt, mărturia unui jurnalist român, care a participat la un duel ce a avut loc între doi studenți germani:

„Ne-am dat jos din automobil, am trecut prin fața câtorva blocuri mari de case și am intrat pe poarta unei case, care nu se deosebea ca înfățișare prin nimic de celelalte. Amicul mi-a declarat că severa lege germană osândește duelul și pedepsește pe vinovați cu trei luni închisoare grea, din care pricină adversarii care vor să se dueleze sunt siliți să se ferească și să se bată într-ascuns. Am mers tăcuți, eu și amicul meu, printr-un coridor lung, am urcat câteva trepte și am intrat într-o odaie, unde ne-am lăsat bastoanele și pălăriile, apoi într-o sală uriașă. Am fost cutremurat de un fior, de parcă m-aș fi pomenit în capela mortuară a unei inchisori. Mirosea puternic a iod, a antiseptic ieftin.

– Să nu vorbești niciun cuvânt românesc, mă prevesti prietenul.

⁷ *** „Dueluri celebre tragice și tragi-comice”, în *Realitatea ilustrată*, anul XI, nr. 566, 24 noiembrie 1937, p. 10.

⁸ Victor Bilciurescu, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, București, Editura „Universul”, 1945, p. 344.

⁹ *** „Dueluri celebre”, în *Realitatea ilustrată*, anul XII, nr. 593, 1 iunie 1938, p. 6.

Într-un colț al sălii, vreo doisprezece inși se grupează în jurul unui tânăr, cu jumătatea de sus a trupului goală. Un om matur, în halat alb, lung, de bună seamă doctorul, nu știu ce-i tot făcea. În mijlocul uriașei săli se afla o estradă scundă, de numai câțiva centimetri deasupra dușumelii și acoperită cu rumeguș de lemn. Estrada era lungă de vreo patru metri și lați de doi. La alt colț, alt grup înconjura alt tânăr, de asemenea pe jumătate gol.

Amicul mă duse la o măsuță alăturată. În jurul ei, studenții, liniștiți, beau bere pe care o numeau «de Pilsen».

– Lupta va începe peste un minut, îmi șopti prietenul.

Ca la o poruncă, cele două grupe se mișcară de la cele două capete ale sălii spre estradă, solemn, ca un logodnic și o logodnică, dar cu ceva mai puțină nervozitate. Domnea atmosfera celei mai stricte și mai severe discipline; formalitățile erau respectate riguros. La cele două margini ale estradei se aflau două scaune și duelanții au fost duși de secundații lor spre aceste două scaune. Nu s-a auzit un cuvânt. Secundații aveau grijă de toate. S-ar fi zis că se pregătea, cu acea seriozitate caracteristic germanică, o execuție capitală.

Apoi s-a îngăduit celor doi adversari, mânuși până aici ca ființe de ceară, să se ridice de pe scaune. Spre a-și ocroti artera de la gât, amândoi aveau în jurul gâtului câte o batistă de mătase neagră. La fel erau ferite brațul și antebrațul drept, pe o lungime de aproximativ 15 centimetri. Pieptul și umerii goi. În jurul pântecului, până la coapse, un fel de plăpumioară de călți ocrotitori; piciorul drept era de asemenea bine bandajat.

Adversarii se aflau acum față-n față, cu piciorul drept înainte. Li s-a dat câte o sabie în mână ascuțită ca briciul, cu lama lungă, mlădioasă și apărătoare grea la mâner. Secundații întinseră brațele adversarilor. Arbitrul apropia pe adversari unul de celălalt, astfel ca vârful sabiei unuia să atingă apărătoarea mînerului celuilalt. Apoi arbitrul trase cu cretă albastră un dreptunghi în jurul piciorului stâng al duelanților. Sub niciun motiv nu le era îngăduit să depășească dreptunghiul. În timpul tuturor acestor pregătiri, duelanții n-au rostit un singur cuvânt. Apoi alți secundați puseră adversarilor ochelari mici dar grei, de fier, vârâră vârful urechilor sub banda elastică a ochelarilor.

Înapoia fiecărui duellant, mai la dreapta, se afla un scaun cu un vas, în care pluteau bucăți de vată pe lichid antiseptic. Doi secundați cu mâna dreaptă în manuși de cauciuc, luară câte o bucată de vată din vas și o trecură peste lamele săbiilor întinse. Moartea care se va isca din

această luptă n-are nicio însemnătate; totul însă trebuie să decurgă riguros și să se întâmple antiseptic.

Cei doi gladiatori se priveau drept, dar impersonal și probabil nu fără presimțiri. Erau gata să-nceapă lupta. Doi secundanți înarmați cu săbii grele, ocrotiți la cap de măști de sârmă și având umerii și brațul cu învelișuri de pâslă deasă, luară loc, fiecare la stânga adversarilor. Înapoia duelanților stă câte un medic, în halat alb, chirurgical.

Unul din secundanți rosti:

– *Silentium!*

Apoi vesti cu glas tunător:

– *Are loc duelul de onoare, între amicul meu Z și domnul X. Gata?...*

După aceste cuvinte dramatice, arbitrul se urcă pe estradă.

– *Acest duel e ilegal. Cer să se pronunțe scuzele.*

Toți tăcură câteva secunde, apoi arbitrul declară că duelul poate începe.

Cei doi secundanți care se aflau la stânga duelanților se ciuciră, ridicând sabia la înălțimea capului, în dreptul frunții adversarilor.

– *Gata! [...]*

Lupta încetă. Mă apropiai mai mult. De-a curmezișul obrazului, de la umărul feții până la buza superioară, tânărul învins avea o tăietură adâncă – cam 7,5 centimetri lungime. Tânărul sta neclintit ca o statuie. Secundantul lui sări alături și privi rana. Sângele țâșnea. Medicul scoase o pensetă din buzunar și apucă amândouă marginile răni. Altă pensetă apucă buza de sus.

Secundanții și medicul începură o discuție care mi se părea nesfârșit de lungă: Lupta mai poate continua sau rana era prea gravă? Medicul mai cugeta o clipă, apoi zise că lupta s-a încheiat.

Unul din secundanții învingătorului luă cartea de vizită care servise la provocarea la duel și o mânji cu sângele curs pe piept al învinsului. Ce amintire prețioasă va fi mai târziu!...

Medicul luă de braț pe tânărul rănit și-l duse în camera de operație de alături. Am observat ca tânărul a dus mâna la rană și a înlăturat penseta. Prin nici un alt semn nu-și trăda durerea. Da, a fost învins – dar în deplină onoare. A văzut căzând sabia grea peste chipul lui, dar n-a clintit un mușchi, de spaimă. A înfruntat-o.”¹⁰

¹⁰ ***„Moravuri studențești. Un duel... antiseptic”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 272, 14 aprilie 1932, pp. 6-7.

Duelului i s-a reproșat în multe rânduri că nu are nicio legătură onoare, această idee fiind susținută de contestatarii „luptei de onoare” nu doar în articole de ziar, ci și în pagini de carte sau în cuvântările ținute în cadrul unor conferințe.

Duelul, lucru îndrăcit

Max Nordau susținea că existența duelului era dovada clară că „instinctul de conservare al individului e mai slab decât instinctul social al acestuia”¹¹, iar pentru a-și susține poziția el aducea argumentul următor: „Să ne închipuim că un derbedeu s-a purtat necuvincios cu tine; nici vorbă că lucrul cel mai bun pentru tine e să-l disprețuiești sau cel mult să-l pui la locul lui cârbindu-i o palmă. Nu poți să faci asta însă. Trebuie să provoci pe obraznicul de mai sus, primejduindu-ți viața. Iată însă că tu ți-ai petrecut viața în mijlocul vrafurilor de cărți și singura armă omorătoare pe care ai pus tu mâna vreodată sunt foarfecele de unghii, pe câtă vreme obraznicul e o haimana care de când era copil și-a petrecut viața prin sălile de scrimă și de tragere la semn; n-ai noroc și ești în adevăr de plâns, dar n-ai încotro, vrând-nevrând trebuie să te bați.”¹² O poziție în acest sens găsim și la C.C. Arion. Acesta arăta într-o conferință *despre prejudecăți*, ținută la începutul anului 1886, că mulți dintre cei care se declarau împotriva duelului erau gata oricând să apeleze la *lupta de onoare*: „Nu e moralist care să nu condamne duelul; nu e judecător care să nu condamne pe duelistul trimis înaintea sa; nu e om cu bun simț care să nu se revolte contra acestei absurdității, că după ce ai fost victima unei infamii, apoi să îți expui viața față cu un om, cu atât mai impertinent și adesea mai infam, cu cât va ști mai bine să mânuiască spada sau să țintească mai bine cu pistolul. Cu toate acestea, nu e moralist, nu e judecător, nu e om cu mintea întreagă care, în anumite cazuri, să nu fie gata să-și expună viața în duel.”¹³ Explicația pentru această situație vine de la același autor, care arăta că legile românești nu pedepseau suficient de dur atingerile asupra moralei.¹⁴

Într-o altă sursă se arată că duelul nu-și mai găsea rostul în perioada la care facem referire: „Putem foarte bine pricepe duelul într-o vreme când toți erau cu desăvârșire încredințați

¹¹ Max Nordau, *Minciunile convenționale ale civilizației noastre*, Traducere din limba germană de B. Marian și M. Negru, București, Editura Librăriei „Leon Alcalay”, p. 391.

¹² Ibidem, pp. 395-396.

¹³ C.C. Arion, *Despre prejudecăți. Conferință ținută la 3 martie 1886*, București, IG.Haimann, Librar-Editor, 1886, pp. 38-39.

¹⁴ Ibidem, p. 39.

că Dumnezeu, care după credința din acele vremuri se amestecă pururea în lume, făcând minuni și cârmuind moartea oamenilor, va face pe cel drept să biruie și pe cel rău îl va pierde; dacă se întâmplă ca dreptul să fie mai slab, n-are a face nimica, Dumnezeu face, ca de obicei, o minune și cel slab învinge pe cel tare. Atunci duelul avea temelie în credința tuturor despre amestecul lui Dumnezeu în asemenea luptă și deci puteau să-l întrebuințeze ca mijloc de a căpăta dreptate împotriva unui asupritor nedrept.”¹⁵ Duelul nu mai putea fi însă interpretat în această lumină, se mai arată în textul citat, pentru simplul motiv că modul acesta de a „dezlega chestiile de onoare” era considerat „un lucru îndrăcit și vrednic de dispreț”.

Duelul la români

După C. Bacalbașa, moda duelului a fost adusă în România de tinerii școliți în străinătate, care s-au întors acasă cu tot cu obiceiurile dobândite în anii petrecuți departe de casă: „Intrarea tineretului conservator în prima linie a luptelor politice a pus la modă duelul; pentru un articol de ziar, pentru un cuvânt rostit în parlament, pentru un gest, niciun fel de discuție nu era admisă: se trimiteau martori. De la 1887 până la 1890 au fost cel puțin vreo 10 dueluri între oamenii politici. Tinerii conservatori bătaioși veniți de la Paris cu toate ideile, eresurile și prejudecățile nobiliare sugestionaseră mediul încât oameni dintre cei mai serioși căzuseră victime.”¹⁶ Unul dintre duelurile celebre menționate de sursa precizată este și cel în care George Emanoil Lahovary, cel care deținea ziarul *L'Indépendance Roumaine*, a fost ucis de Nicolae Filipescu. În Moldova, *duelul* era considerat o problemă încă de la 1841, când a fost declarat „o faptă nelegiuită”¹⁷.

Armele folosite în duel difereau în funcție de categoria socială din care proveneau dueliștii: „În lumea bună, lupta se dă cu pistolul sau cu spada; în lumea mijlocie, cu revolverul sau cuțitul; iar în popor, cu o simplă și cinstită târnuială.”¹⁸ Duelul era, de cele mai multe ori, rezultatul unui articol de presă scris într-un limbaj violent sau a unei discuții tăioase purtate în Parlament: „De exemplu, în urma unei polemici foarte dârze, Titu Maiorescu și Eugeniu Stătescu au o întâlnire cu pistolul. Câteva săptămâni mai târziu, un alt duel. Barbu Delavrancea, de la *Epoca*, și Alexandru Djuvara, redactorul șef al ziarului liberal *L'Etoile Roumaine*, în urma unor

¹⁵ Ștefan Vasiliu, „Duelul în societatea de azi”, în *Contemporanul*, anul VI, nr. 6, ianuarie 1888, pp. 548-549.

¹⁶ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată - 1885-1900, Vol. II*, București, Editura ziarului „Universul”, 1928, p. 118.

¹⁷ ***, „Contra duelului”, în *Adevărul*, anul XVII, nr. 5195, 18 ianuarie 1904, p. 1.

¹⁸ Sarina Cassvan, „Aspecte pariziene - duel și păruială”, în *Ilustrațiunea română*, anul IV, nr. 51, 14 decembrie 1932, p. 19.

repetate atacuri violente, au întâlnire cu spada.”¹⁹ Pe la mijlocul epocii interbelice jurnaliștii se plâneau că duelurile nu mai sunt ce erau cu ceva timp în urmă. Nimeni nu mai murea în luptă, iar *duelul* era mai mult subiect de glumă.²⁰

Vom folosi ca exemplu un fragment dintr-un reportaj apărut în *Realitatea ilustrată*, în 1932. Textul la care facem referire reprezintă el însuși un fapt inedit, pentru că reporterului care l-a scris i s-a permis, lucru neobișnuit, să asiste la un duel. Reportajul era însoțit de imagini realizate chiar în timpul luptei dintre deputatul Șerban Tassian și dr. Banu:

„De obicei, locul și data unui duel se țin – de către cei inițiați – în cel mai strict secret. Altfel i-ar putea da prin gând parchetului să facă o descindere și să zădărnicească lupta.

Așa se explică faptul că niciodată – de la interzicerea lor – n-au asistat la dueluri persoane care n-au strânsă legătură cu incidentul ce urmează să fie tranșat pe calea armelor.

Printr-o indiscreție am aflat însă locul unde și ora când urma ca onoarea d[omnu]lui Banu să fie spălată în sângele calomniatorului. Însoțit de reporterul fotografal revistei noastre, d[omnul] Berman, am plecat din vreme spre locul duelului, la sala de arme a societății de tragere la semn, din strada Carol Davilla.

Misiunea pe care o aveam era dificilă. Știam că nu vom fi admiși să asistăm. Un reporter e dator însă totdeauna să încerce.

Ne-am strecurat binișor prin curte, și am ajuns la o ușă dosnică a sălii. Încerc să o deschid, ușa nu cedează. Era închisă pedinăuntru cu un zăvor. Ajutat de Berman, împing cu putere o dată, de două ori, ușa se dă în lături cu zgomot surd. Intru cu pași de lup în sală, și-l las pe Berman să m-aștepte afară până ce voi sonda atmosfera. Dacă pe mine mă va tolera poate, pe fotograf e sigur că-l vor da afară.

– «Domnul ce dorește?», mă întreabă unul din martori.

Îmi vine în minte, printr-o inspirație de moment, că-l cunosc pe simpaticul președinte al societății de tragere la semn, d[omnul] Plagino.

– «Caut pe d[omnul] Plagino. Am o întâlnire cu domnia sa aici.»

¹⁹ C. Bacalbașa, op.cit., p. 20.

²⁰ S.S., „A dispărut duelul din obiceiurile noastre?”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 293, 8 septembrie 1932, p. 24.

Nu mai aștept să-mi dea răspunsul. Am găsit putea de salvare. Mă agăț de o veche cunoștință, d[omnul] lt. Chinie, unul din conducătorii duelului.

De acum nu mai mă întreabă nimeni de rostul prezenței mele. Încep să mă gândesc cum să-l introduc pe Berman.

Deschid ușa ca să-l chem înăuntru, dar constat că dispăruse. După oarecare vreme, îl descopăr, ascuns în spatele unui geamlâc spart. E în așteptare...

Înăuntru, pregătirile pentru luptă sunt aproape gata. Cei doi adversari stau în colțuri opuse. Nici nu se privesc.

Martorii, domnii dr. Pilescu, Gruia, Popovici-Tașcă și Sculy se plimbă agitați. Gravi, solemn, cu gulere tari, de abia schimbă câte un cuvânt, în timp ce conducătorii luptei, d[omnii] Racovitză și lt. Chinie fac pregătirile.

Duelul va fi cu spada.

Medicul își pregătește trusa, își pune la îndemână pansamentele. D[omnii] Racovitză și lt. Chinie ascut cu o pilă vârful armelor, apoi le desinfectează în foc. Se apropie momentul solemn.

Combatanții își desbracă vestonul și rămân în cămașe. D[omnul] Tassian are brațele goale. E un frig de tremuri și în palton. Căci sala de arme este magazie asfaltată, cu ferestre dar fără geamuri...

În sfârșit, cei doi adversari stau față în față. D[omnul] Racovitză le dă ultimele instrucțiuni:

– «Luați distanța, întindeți brațele, Allez!» [...]

Nu se aude decât zăngănitul armelor.

Deodată un zgomot de declanșator. Reporterul nostru fotografic a ieșit discret din ascunzătoare și prin fereastra fără geam unde se găsește a prins o fază a luptei. [...]

O dâră de sânge înroșește antebrațul drept al d[omnului] Tassian. D[omnul] Racovitză nu observă și lupta continuă. Câteva secunde mai târziu sângele începe să se prelingă și din antebrațul drept al d[omnului] dr. Banu.

Arbitrul oprește lupta.

Începe rolul medicului. Face niște bandaje enorme, pentru a pansa două zgârieturi.

Tatonările pentru a împăca pe cei doi adversari nu duc la niciun rezultat.

Însoțit de martorii respectivi, fiecare se retrage în câte o încăpere. În sală a mai rămas doar un servitor bătrân. Aranjează lucrurile la locul lor și apoi așteaptă pe boieri, să-i dea câte un

baçşiş la plecare. Aşa a apucat de treizeci şi patru de ani, de când e în serviciul sălii de arme. Nu mi-e greu să-i dezleg limba.

– «De treizeci şi patru de ani de când sunt aci am văzut multe dueluri. S-au luptat în faţa mea fraţii Marghiloman, Nicolae Filipescu, Lahovary şi mulţi alţii. S-au bătut şi cu pistoalele şi cu spada. Niciodată însă n-a fost vreunul omorât. Aici la noi nu se îmtâmplă aşa ceva. Câteodată se alege câte unul cu o zgârietură. Atâta tot.»

Între timp maşinile aşteaptă afară. Ambii combatanţi au venit cu automobilele proprii. Maşinile stau prieteneşte alături. La fel şi şoferii. Discută politică şi-şi aprind ţiğările. Deodată apare d[omnul] Tassian. Şoferii se despart repede şi se privesc crunt. De formă.”²¹

La sfârşitul epocii interbelice, publicul considera *lupta de onoare* ceva banal, numărul mare de ştiri despre *duel* publicate în paginile de ziar de-a lungul anilor având un rol major în acest sens.²² Tot mai des era înaintată ideea că *duelul* e un *anacronism*, nefiind un mijloc real de a face dreptate.²³ Din paginile publicaţiilor interbelice aflăm şi că locul *duelului* era luat de *box*, despre care se spunea că este „o artă nobilă”²⁴.

²¹ O. Cendrea, „Cum am izbutit să fotografiem un duel”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 266, 3 martie 1932, pp. 26-27.

²² Ibidem, p. 26.

²³ *** „Glose politice...”, în *Adevărul*, anul 44, nr. 14574, 7 iulie 1931, p. 1.

²⁴ O. Cendrea, op.cit., p. 26.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bacalbașa, C., *Bucureștii de altădată - 1885-1900, Vol. II*, București, Editura ziarului „Universul”, 1928;
2. Pleșoianu, I. și Schachowski, O., *Duelul. Călăuza în chestiuni de onoare. Prelucrată după mai mulți autori*, Craiova, Librăria și tipografia „David J. Benvenisti”, 1896;
3. Nedelescu, Ion I., *Codul onoarei și regulile duelului*, Cu o prefață de Gh. Cantacuzino, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, 1926;
4. Nordau, Max, *Minciunile convenționale ale civilizației noastre*, Traducere din limba germană de B. Marian și M. Negru, București, Editura Librăriei „Leon Alcalay”;
5. Bilciurescu, Victor, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, București, Editura „Universul”, 1945;
6. Arion, C.C., *Despre prejudecăți. Conferință ținută la 3 martie 1886*, București, IG. Haimann – Librar-Editor, 1886.
7. Cassvan, Sarina, „Aspecte pariziene - duel și păruială”, în *Ilustrațiunea română*, anul IV, nr. 51, 14 decembrie 1932;
8. Cendrea, O., „Cum am izbutit să fotografiem un duel”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 266, 3 martie 1932;
9. Deteste, „Duelul în America”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 297, 6 octombrie 1932;
10. Doinaru, „Binefacerile duelului”, în *Furnica*, anul I, nr. 16, 2 ianuarie 1905;
11. Vasiliu, Ștefan, „Duelul în societatea de azi”, în *Contemporanul*, anul VI, nr. 6, ianuarie 1888;
12. *** „A dispărut duelul din obiceiurile noastre?”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 293, 8 septembrie 1932;
13. *** „Dueluri celebre tragice și tragi-comice”, în *Realitatea ilustrată*, anul XI, nr. 566, 24 noiembrie 1937;
14. *** „Dueluri celebre”, în *Realitatea ilustrată*, anul XII, nr. 593, 1 iunie 1938;
15. *** „Glose politice...”, în *Adevărul*, anul 44, nr. 14574, 7 iulie 1931;
16. *** „Moravuri studentești. Un duel... antiseptic”, în *Realitatea ilustrată*, anul VI, nr. 272, 14 aprilie 1932.